

Poszt-bábéli naplóírás, a divat divatja és a cut-up módszer

“We have a new type of rule now. Not one-man rule, or rule of aristocracy or plutocracy, but of small groups elevated to positions of absolute power by random pressures, and subject to political and economic factors that leave little room for decision. They are representatives of abstract forces who have reached power through surrender of self. The iron-willed dictator is a thing of the past. There will be no more Stalins, no more Hitlers. The rulers of this most insecure of all worlds are rulers by accident, inept, frightened pilots at the controls of a vast machine they cannot understand, calling in experts to tell them which buttons to push.”

William S. Burroughs: *Interzone*¹

1978 nyarán, Párizsban kezdtem el angol nyelven vezetni naplóm. Az elhatározásnak két fő oka volt. Az első Samuel Beckett példája. Beckett azért kezdett el franciául írni, mert olyan jól ismerte az angol nyelvet, hogy elveszítette rálátását a saját írásaira. A nyelv, létrejöttének eredeti funkcióját tekintve, a kommunikáció eszköze, a közlés médiuma, nem maga az üzenet. Az idegen nyelv használata tudatosságra, pontos fogalmazásra, a közlések alapos átgondolására kényszerít. Párizsba érkezésem idején, sok száz novella, esszé, vers, színdarab, film-forgatókönyv megírása után már túl jól beszéltem és írtam magyarul. Gyakran elvesztett a közlés, vagy ereje gyöngült, ahogy magával ragadott az angolhoz képest nagyon limitált szókincsű,² ezért állandóan bonyolult körülírásokra kényszerítő anyanyelvem pompázatos barokkjában való gyönyörködés, a játék a szavakkal. Angolra váltásom másik oka az volt, hogy meg akartam tanulni a rock poszt-bábéli nyelvét, a „szabad világba” költözve nem kívántam többé egy csak magyarok által beszélt nyelven író, kommunikáló, gondolkodó idegen lenni, ki akartam szabadulni az etnikum gettójából.

Tízéves korom óta vezetek naplót, több-kevesebb rendszerességgel, 1964 óta megrögzötten. Mivel környezetem (ahogy mindmáig teszi) mindent megtett, hogy elvegye a kedvem az őszinteségtől, kényszerítő szükségét éreztem, hogy

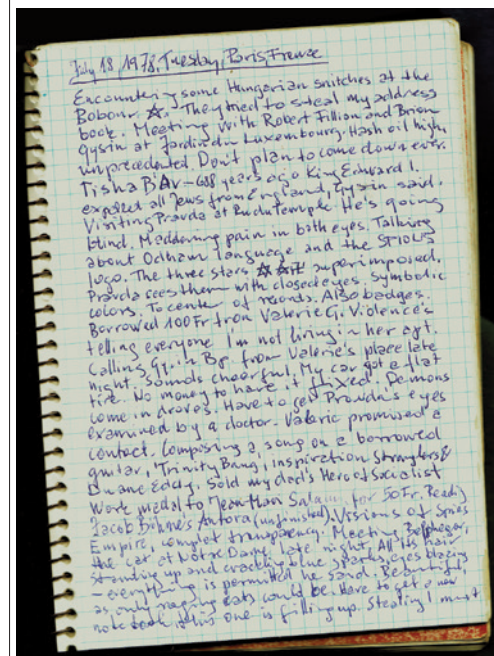
1 „Most új típusú uralom van. Nem egy ember uralma, vagy az arisztokrácia, vagy a plutokrácia uralma, hanem a véletlenszerű nyomások által az abszolút hatalom pozícióiba emelt kis csoportoké, és ez az uralom politikai és gazdasági faktoroknak van kitéve, amelyek kevés helyet hagynak a döntésnek. Ők absztrakt erők képviselői, a saját személyiségük feladásával jutottak hatalomra. A vasakarátú diktátor a múlté. Nem lesz több Sztálin és Hitler. E minden világok legbizonytalanabbikának uralkodóit véletlen tette uralkodókká, alkalmatlan, rémült pilóták egy hatalmas gépezet vezérlőpultjánál, amelyet képtelenek megérteni, szakértőket hívnak be, hogy megmondják nekik, melyik gombot kell megnyomniuk.” William S. Burroughs: *Interzone* (1989, New York, Viking Penguin – *NL nyersfordítása*)

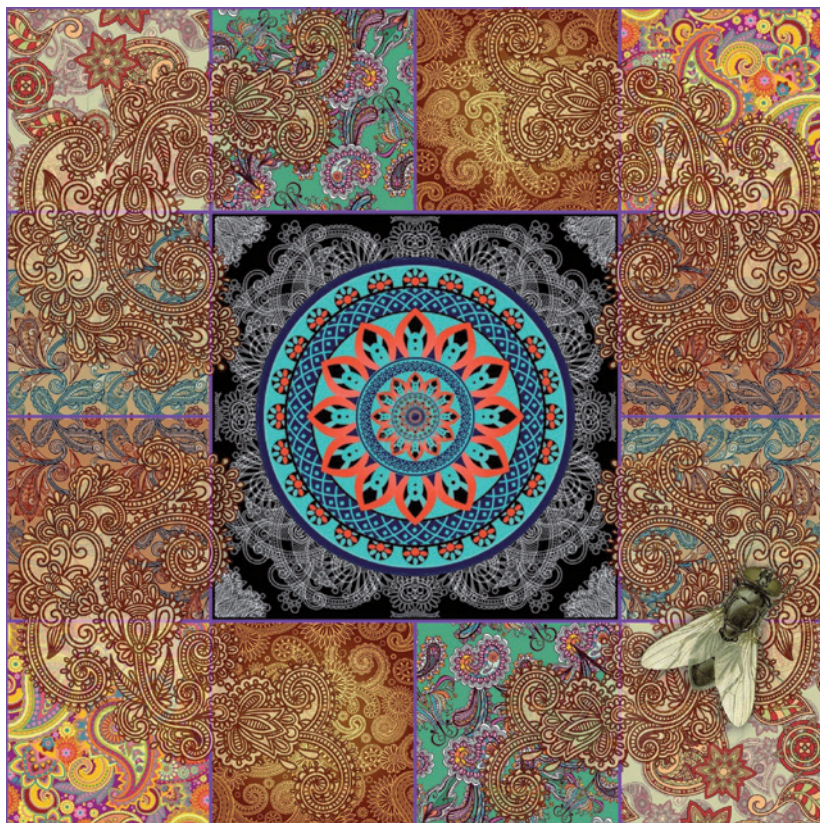
2 A legújabb kutatások szerint a magyar szavak száma 60-100 ezerre becsülhető (összehasonlítással a nyelvükre rendkívül büszke franciák szókincsét a kutatók kb. 100 ezerre teszik). 75 ezer szó jelentését magyarázza meg az új *Magyar értelmező kéziszótár* (ezek között már szakszavak és rétegnyelvi szavak is szerepelnek). Az igen választékosan fogalmazó, nyelvi leleményekkel is megáldott magyar írók 30-40 ezer szót használnak. Jókai Mór műveiben 40-45 ezer szó található. Az igen művelt magyar emberek passzív szókincse 50-60 ezerre becsülhető. A magyar átlagember aktív szókincse (élő-aktív és szunnyadó-aktív) 3-5000 szóra tehető. A Paul J.J. Payack által 2003-ban alapított The Global Language Monitor (GLM) az amerikai (Silicon Valley) kutatóintézet tudósainak vizsgálata szerint az angol szavak száma 2009. június 10-én elérte az 1 milliót. Akkor az angol nyelv minden 98. percben gazdagodott egy új szóval, ez napi átlagban 14,7 új szót jelent. Ilyen ütemben utoljára William Shakespeare korában bővült az angol szókészlet. Azóta ez a gyarapodás tovább gyorsult. 2013. január 1-én már 1 019 730 angol szót regisztráltak. Az angol szóalkotás egyik legtermékenyebb talaja Ázsia, ahol az angol a legnépszerűbb második nyelv. Manapság jóval több, mint 1,5 milliárd ember beszéli az angolt anyanyelvi vagy üzleti nyelvként. Az angol az első valóban globális nyelv; korábban egyetlen nyelv sem terjedt el ennyire és nem tett szert ilyen befolyásra. A GLM tudósainak kritériuma szerint egy új szó akkor válik az angol nyelv részévé, ha legalább huszonegyszeres használatát a médiában, internetes közösségi fórumokon és egyéb helyeken. Az angol szókészlet gyors bővülése ellenére egy angolul beszélő átlagember kevesebb, mint 14 ezer szót használ, és azok szókincsében sem szerepel több 70 ezer szónál, akik különleges nyelvi adottságokkal bírnak.

hazugságok, füllentések, elhallgatások, ferdítések, csúsztatások nélkül kimondják bizonyos engem foglalkoztató dolgokat, hitelesen dokumentáljam a velem és a világgal történetet, kézenfekvő megoldást kínált a naplóírás. Mindig tudtam, hogy kizárólag potenciális árulók vesznek körül, akik szándékosan vagy öntudatlanul bármikor képesek világgá kiáltani titkaimat (ahogy Lou Reed mondja, még a saját anyagában sem mindig bízhat az ember),³ az évek során számomra csaknem élő személyiséggé váló naplómban viszont megbízhattam. Tudtam, hogy ha nem kerül illetéktelen kezekbe, soha sem fog elárulni. Illetéktelen kezekbe csak saját hülyeségem okán kerülhet, ha nem gondoskodom kellőképpen elrejtéséről. Több mint száz lakásban laktam az első naplóbejegyzésem megszületése óta eltelt évtizedekben. Beköltözés után mindig az első dolgom volt biztos rejtékhelyet találni naplómnak. Tartottam soha nem használt sütőben, könyvek közé rejtve, szennyes ruhákba csomagolva, padló alatt, spájzban, íróasztalomba épített titkos rekeszben, és olyan helyeken is, amelyekről nem tudósítanék, nehogy ihletet adjak esetleges kutakodóknak. Előfordult, hogy besűrűsödtek közelemben a dolgok, bizonyos hatóságok szimatoltak utánam. Amikor tudatára ébredtem ilyesminek, a naplómnak lakáson kívüli rejtékhelyet kerestem. Az 1970-es években például szenvedélyes kiránduló voltam. A szenvedély kialakulásának egyik oka az volt, hogy a természetre bízam naplóm őrzését. Erdőkben, hegyoldalokon, kevesek által ismert barlangok mélyén ástam el, gondosan vízhatlan anyagokba csomagolva, általában nagyapámtól örökölt, a 19. században készített ónozott

3 Lou Reed: *Last Great American Whale* (dal a *New York* című albumról, 1989, Sire)

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Naplójegyzet, 1978. július 18, Párizs

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Paisley Mandala avec Mouche Domestique, 2013, digitális kollázs

fémdobozba vagy befőttesüvegbe zárva füzetemet. Sokszor titkosírással írtam feljegyzéseimet.⁴

Soha sem voltam grafomán, nem mindig okozott gyönyörűséget az írás. Előfordult, hogy évekig valóságos szenvedésnek éreztem a tollforgatást, mivel időlegesen elvesztettem hitemet a szavak erejében. Máskor könnyedén, erőfeszítések nélkül, örömmel írtam, miután sikerült rendet tennem a kopfban. Mindig igyekeztem pontosan, lényegre törően, locsogás, költészkedés nélkül írni, hogy minél kevesebb teret adjak az utólagos interpretációknak. Hosszú, történetekben és tanulságokban bővelkedő életem volt, s bár néha hónapokig szüneteltettem a naplórítást, és feljegyzéseim egy része a gyakran pánikszerű költözködések során elveszett, a sok tízezer oldalnyi megmaradt naplójegyzet teszi lehetővé, hogy meglehetősen pontossággal rekonstruáljam földi utazásom történetét. A naplórítást többször megmentett, különösen emigrációm éveiben, amikor segített távol tartani a magány, az örület, a nyomor és kiszolgáltatottság démonait, csillapította a gyakran megismétlődő újjászületés gyötrelmeit. Részben korábbi naplójegyzeteimet elolvasva ismertem meg magam, persze amennyire önmagát egyáltalán megismerheti az ember. A naplórítást segített megfelekezni önmagamról, amikor erre volt szükség. Naplójegyzeteimet újraolvasva értem meg, hogy mikor, mit, hogyan rontottam el.

„Korábban próbáltam naplót vezetni, de nem ment, az őszinteség követelménye miatt”, írta John Steinbeck (1902–1968) gyöngybetűivel az óriási méretű, befűzhető lapokat tartalmazó jegyzetgyűjteményében. Aki próbálta, tudja: az ember önmagához tud a legnehezebben őszinte lenni. Hazudunk ellenségeinknek, barátainknak, szeretteinknek, üzletfeleinknek, Istennek – de a legnagyobbakat önmagunknak. Steinbeck készülő könyveihez készített jegyzeteket, önmagáról képtelen volt írni. Charlotte Brontë (1816–1855) a tanítói munka unalma elől menekült naplójához. Mikroszkopikus méretű betűkkel írt, valószínűleg nagyítóüveget használva. Tennessee Williams (1911–1983) magányáról, kétségeiről, drog- és alkoholfüggőségéről számolt be naplójában. Victoria angol királynő (1819–1901)

⁴ Titkosíráshasználatom történetét a SPIONS eposz negyedik, *A rock zene titkai – egy rock & roll kém születése 2.* című, a Balkon 2010/5 számában publikált fejezetében ismertettem részletesen.

az uralkodás gondjairól, szigorú erkölcsi nézeteiről, a gyermekek, fogantatásuk és megszületésük iránt érzett undoráról, és a birodalmában tett utazásairól értekezett magának titokban.

A kalóz Bartholomew Sharp (1650–1702) spanyol gályák kifosztásáról tudósított érzékletesen. Albert Einstein (1879–1955) 1922-es útinaplójában az elektromágnesességre és az általános relativitásra vonatkozó számításokat találunk a lapok hátoldalán. Henry David Thoreau (1817–1862), a nagy amerikai gondolkodó, a zsarnoksággal szembeni polgári engedetlenség kötelességének Szokratész utáni első megfogalmazója a családjá gyárában készített ceruzákkal rögzítette gondolatait. Érdekes megfigyelni, hogyan egyszerűsítette le naplójegyzeteinek barokkos burjánzását nyomtatásban megjelent könyveiben.

Miután a kötelező szeretetet hirdető, sarus, tarisznyás, navajo ékszeres, paisley⁵ virágosra batikolt, ezüst lábujjgyűrűs, koszoskezű, koszoslábú, hónaljszaggal kevert fahéjillatú hippi álmodt előbb Abbie Hoffman, Jerry Rubin és a forradalmat utcaszínházként megélt többi vidám yippie⁶ kergették a Pokol kénköves tűztavának irányába, majd útközben szétépték Bowie gyémánt kutyái,⁷ a divat az 1970-es évek második felében jött divatba. Elkezdődött a modernizmus halálsikolyának tekinthető punkot felváltó *disco-korszak*, és mellette (a kor arculatára a kamikaze punknál jóval jelentéktelenebb hatással bírva) a langyos, konformista, puhány *new wave*, s annak a modernizmus tanulságait, Duchamp totális tanítását elvető képzőművészeti vetülete, a múlt eredményeit remixelő, tulajdonképpen semmilyen újat nem hozó, de a nagy kereskedelmi galériáknak jól jövedelmező „új festészet”.

1977-ben, New Yorkban megnyílt az első megadisco, a plafonra függesztett, gigászi méretű

⁵ A *paisley* indiai vagy perzsa eredetű, csepp alakú virágmotívum, amelyet a 18-19. században kezdett használni az európai textilipar. Az Indiában (ahol a motívum a hinduizmushoz kapcsolódott) *Ambi*-nak, *Kolke*-nek, *Koyari*-nak, *Mankolam*-nak, Pakisztánban *Carrey*-nek (a nevek a mangó gyümölcsre, illetve annak magjára utalnak), Perzsiában (ahol a motívum a Kr.u. 224-től 651-ig uralkodó Sassanida dinasztia idején honosodott meg és vált a zoroasztrianus vallás élet- és örökkévalóság szimbólumává) *Boteh Jegheh*-nek (növénymotívumok és a ciprusfa formájának összefonódása), Kínában (ahová perzsa és indiai közvetítéssel érkezett) *ham motívum*-nak (火腿纹 *huotuiwen*) hívták, stilizált forma európai nevét a skóciai (Renfrewshire) Paisley településtől kapta, amelynek textil manufaktúrái először vették át a távol-keleti mintát. A paisley motívumot az Indiát megjárt hippik fedezték fel újra, és tették életformájuk szimbólumává az 1960-as években

⁶ L. Najmányi László – Schuller Gabriella: *YIPPIE! Az engedetlen polgár* (2008. Szombathely, Golyós Toll Kft. – megrendelhető a budapesti ACB galériától)

⁷ Utalás David Bowie a szirupos, nyálas szétesettséget propagáló, hippi világnézettel leszámoló, részben George Orwell 1984 című könyve ihlette *Diamond Dogs* című lemezére (1974, RCA).

kokain-kanállal dekorált Studió 54,⁸ majd az amerikai példát követve az európai nagyvárosok hasonló intézményei, például a párizsi Palace, a Philippe Starck által tervezett La Main Bleue és Les Bains Douches. Ezekre a helyekre csak extravagáns módon öltözött, szép embereket engedtek be. Ekkor váltak a tagbaszadt kapuőrök kb. egy évtizedre – amíg a plebs meg nem hódította az exkluzív nightclubokat – esztétákká.

„FUCK ART – LET’S DANCE”. A Donna Summers színrelépésével és a John Travoltát világsztárrá avató *Saturday Night Fever* (*Szombat esti láz*) című film bemutatásával elkezdődött diszkorszak divatja a tánc követelményeihez alkalmazkodott. A testnek szabad mozgást engedő, drapéria-szerűen szabott női ruhák, széles galléros, a nyaknál köldökig nyitott férfiingek, aranyláncokon függő medálók, a gondozatlan, zsíros hippi-kócoszágot és a katonás punk hajstílust (a ma a punkkal azonosított *mohawk*-tarajok csak jóval a punk kimúlása után, az 1980-as évek elején jelentek meg) egyszerre felváltó, mesterfodrászok által megálmodott frizuraköltemények, arany- és ezüstlamék, csillogás. Az ormótlan *platform shoes* (patacipők) eltűntek, divatba jöttek a balerina- és más, gyakran flitterekkel borított táncpők és a magassarkú, hosszúszerű *se-m*⁹ bőrcsizmák, a férfiaknál a *hi-tech* futócipők. A jamaicai származású Grace Jones disco-díva hiperaktivitásának köszönhetően rendkívül népszerűvé váltak a sci-fi filmek ihlette széles, szögletes válltömegek. A fű *passé*, a heroin és kokain *in*, s velük a meleg kultúrával párosult jobboldali gondolkodás. A történelem

8 Az 1927-ben alapított Gallo Operaház épületében, a manhattani 254 West 54th Street cím alatt Ian Schrager és Steve Rubell által létesített, a kor legmodernebb technikájával felszerelt éjszakai szórakozóhely első szilveszteri buliján a klubot tervező Robert Isabell négy tonna csillámporral borította a táncparkettet, amely rátapadt a táncolók cipőjére és ruhájára, onnan otthonaik szőnyegeire, ágypára, foteljeire, kanapéira került és még hónapokig emlékeztetett csillogásával a nagy eseményre. 1978 decemberében a társtulajdonos, Steve Rubell azt nyilatkozta, hogy a klub hétmillió dollárt termelt az első évben, többet, mint amennyit a maffia kaszált ugyanezen időszak alatt. A Studio 54 törzsvendégei közé tartozott Andy Warhol, Calvin Klein, Cary Grant, Lauren Hutton, Gloria Vanderbilt, Mark Gastineau, Gina Lollobrigida, Brooke Shields, Diana Ross, Ryan O’Neal, Mariel Hemingway, Jocelyn Wildenstein, Richard Gere, Gia Carangi, Jack Nicholson, Reggie Jackson és Sylvester Stallone is. A klub színpadán a kor legdivatosabb előadóművészei és zenekarai, például a pályakezdő Madonna, Wham!, Duran Duran, Culture Club, Menudo, Blondie és a KISS szórakoztatták a világ kulturális krémjét. A bármixerektől, pincérektől szabadon lehetett drogokat vásárolni. A befolyt pénzeket a tulajdonosok a mennyezetre függesztett műanyag szemeteszsákokban tárolták. A nagy üzletre hamarosan felfigyelt az amerikai adóhivatal. A tulajdonosokat adócsalás vádjával letartóztatták. Letartóztatásukat élőben közvetítették a televíziós társaságok, mutatták, ahogy a rendőrök kicipelik a klubból a pénzzel megtömött szemeteszsákok tucatjait. Rubell és Schrager 13 hónapot ültek le kétéves börtönbüntetésükből. Távollétük alatt a klub tovább üzemelt, s csak az 1980-as évek közepén kezdett veszíteni fényéből. Nevét új tulajdonosai 1988-ban The Ritz-re változtatták, attól kezdve kizárólag koncertteremként működött, 1994-ig, amikor végleg bezárták.

9 szadomazo

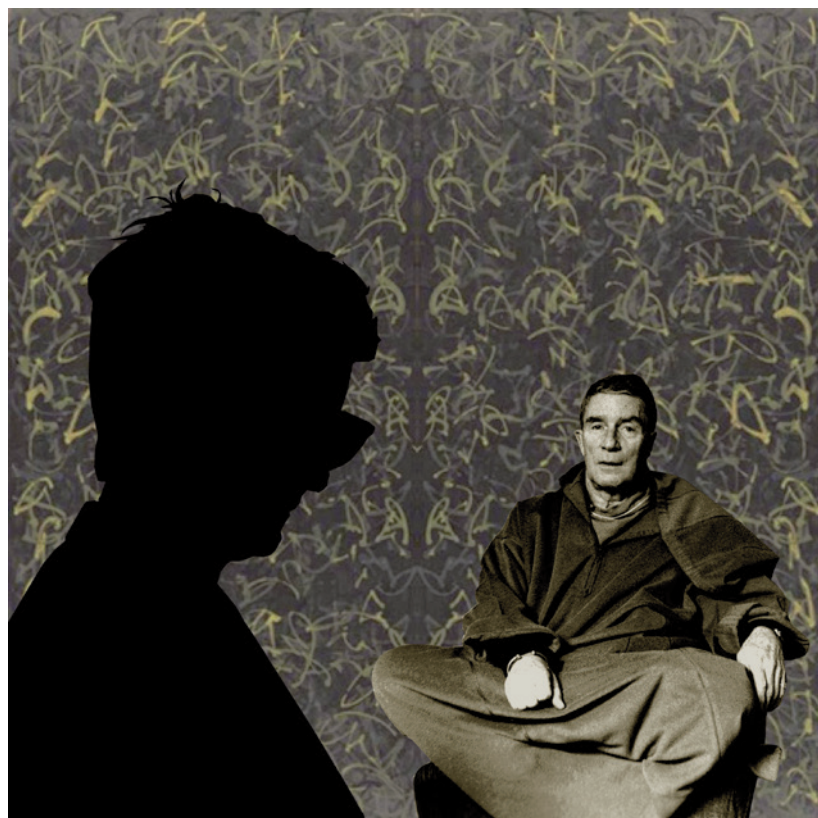
néha furcsa ágyastársakat produkál. Hirtelen ciki lett a pénztelenség, érdem a kapzsiság.

A divatot először a francia művészettörténészek és kritikusok emelték az elit-kultúra magasába. Életemben először 1978 júliusában, a párizsi Szépművészeti Főiskolán (*École Nationale Supérieure des Beaux-Arts de Paris*) láttam divatbemutatót. A szürrealista festményeket idéző ruha-fantáziákat viselő manökenek nem kifutón masíroztak, hanem a társalgó, táncoló tömegben tűntek fel jelenés-szerűen. Manöken voltukról csak kivételes testmagasságuk, légiés soványságuk és komor fegyelmességük árulkodott. Tudtam, hogy bármelyikük tökéletes partnerem lehetne, de lélekelmelő társaságukról üres zsebű, kopott szovjet egyenruhában nem is álmodhatok. Ráadásul van már társam, a Vasfüggöny mögött Párizsba készülő feleségem,¹⁰ aki hamarosan megérkezik és csatlakozik missziómhoz, gondoltam. Nagyon hiányzott. Francia barátaim, ismerőseim lakásából hívtam fel szinte minden nap titokban. Úgy tűnt, minden rendben van nála, várja a hamarosan számára is elkezdődő, nagy, közös kalandot.

Robert Filliou közvetítésével ismerkedtem meg két író-példaképpem, William S. Burroughs¹¹ (1914–1997) és Paul Bowles (1910–1999) barátjával, Brion Gysinnel

10 Ahogy korábbi beszámolóimban olvasható, feleségem, Orsós Györgyi (1953–2009) képzőművész útlevelekérelmét 1978 tavaszán „Kiutazása közérdeket sért” indoklással visszautasították. Párizsba érve rögtön felhívtam lehallgatott budapesti telefonunkon, és közöltem a lehallgatóval, hogy amennyiben Györgyi nem kap azonnal útlevelet, a nyugati médiához fordulok az ügyben. A negatív nyugati sajtóvisszhangoktól akkor már rettegő, a nyugati bankok kölcsöneitől függő diktatúra illetékesei bepánikolva, rekordidő alatt kézbesítették az útlevelet. Feleségem 1978 augusztusára jelezte Párizsba érkezését.

11 A rendkívül gazdag amerikai családba született William S. Burroughs, a beat mozgalom egyik elindítója és enigmatikus figurája katonai szolgálata alatt, a második világháború idején vált alkohollal és drogfüggővé, s 83 éves korában bekövetkezett haláláig az is maradt. 1951-ben az amerikai hatóságok elől menekülő Burroughs Mexikóban, egy „Tell Vilmos” játék során részegen agyonlőtte feleségét, Joan Vollmert. Sikerült lefizetnie a mexikói hatóságokat, így, hosszú ideig elhúzódó bírósági eljárás után, távollétében csak 2 év felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték. Az ítéletre várva felfedezte homoszexualitását, és megírta a mexikói kalandjai inspirálta *Queer* (*Buzi*) című regényét (1985, New York, Viking Press), a korábban írt *Junkie* (*Heroinfüggő*) című könyve (1953, New York, Ace Books) folytatását, majd hónapokig kereste Dél-Amerikában a telepátiát lehetővé tevő *yagé* (*ayahuasca*) nevű drogot. Az Allen Ginsberggel folytatott levelezését tartalmazó *The Yage Letters* (*A yage levelek* – 1963, New York, City Lights Books) című könyvében az Amazon esőerdeinek indiánjai között végzett kutatásairól számolt be. Haláláig harcolt a drogok legalizálásáért

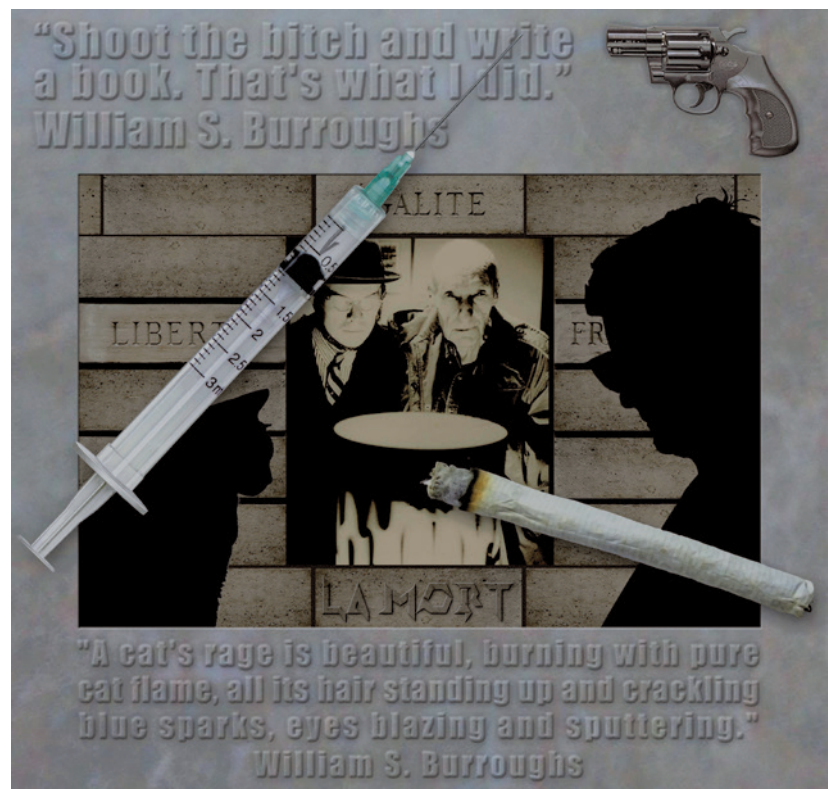

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Hommage
á Brion Gysin, 2013,
digitális kollázs

(1916–1986), akivel az 1980-as évek közepéig tartottam a kapcsolatot. Akkor már az első találkozásaink idején még viszonylag jó anyagi körülmények között élt Gysin, mint pályája elején, ismét a Latin-negyedben, a Rélais du Vieux Paris nevű lepusztult (ma már négycsillagos) szállodában lakott (az egykori Beat Hotel¹² – 9 Rue Gît-le-Cœur), és újra nagy szegénységben élt. Leveleiben, ritka telefonbeszélgetéseink során soha nem panaszkodott nehéz anyagi helyzetéről és elhatalmasodó betegségéről (tüdőrák), amelyekről csak halála után értesültem. Arisztokratikus méltósággal viselte a nyomort és a szenvedést. Kizárólag művészeti és filozófiai témákról írt, rövid, pontos, mágikus erejű mondatokban. A SPIONS-projekt nagyon érdekelte, rendkívül fontosnak, aktuálisnak tartotta munkánkat.¹³ Sok éves kihagyás után Brion Gysin tanácsára és instrukciói alapján kezdtem el újra festeni az 1980-as évek elején, de már kizárólag meditációs gyakorlatként. Életem legnehezebb pillanataiban azóta festek nagyon fegyelmezett ecsetkezelést és tiszta tudatot, abszolút jelenlétet igénylő akvarelleket, és alkalmazom a rendkívül gyorsan száradó lakkba kevert természetes pigmentekkel való festés technikáját. Ezeket a festményeket nem a nyilvánosságnak szánom, az önépítesem, önkarbantartásom, önerősítesem eszközei. Az angliai Taplow-ban (Buckinghamshire) született festő, író, hang-költő és performanszművész röviddel a párizsi Sorbonne egyetemre való beiratkozása után, 1934-ben, 19 éves korában csatlakozott a szürrealistákhoz. Rövidesen kizárták a mozgalommá torzult, intézményszerű alkotócsoporthól és rajzait eltávolították a Salvador Dalí, Marcel Duchamp, Max Ernst és René Magritte közreműködésével rendezett kiállításról, mert a szürrealisták Sztálinja, a tehetségtelen és humortalan André Breton úgy vélte, hogy Gysin rajzai őt parodizálják. Vele egy időben a náccikkal való szimpatizálás alaptalan vádjával szürrealista „bíróság” elé állított Dalít is

¹² A Beat Hotelben a művészetbarát tulajdonosok, Monsieur és Madame Rachou jóvoltából a financiálisan kihívott művészek, mint Brion Gysin, William Burroughs, Ian Sommerville, Gregory Corso, Allen Ginsberg, Peter Orlovsky, Derek Raymond, Harold Norse, Sinclair Beiles és mások műveikkel, kézírataikkal fizettek nyomorúságos szobáikért, ahol Ginsberg a *Kaddish*-t, Corso a *Bomb*-ot írta. A sötét, hámló tapétájú szobák ablakai a lépcsőházra nyíltak. Melegvíz csak hetente háromszor volt a szállodában. Fürödni csak külön térítés ellenében, az intézmény egyetlen kádjában lehetett. A lepedőket, paplan- és párnahuzatokat ritkán mosták. A vendégek maguk takarították, ha takarították egyáltalán a szobákat. Patkányok, egerek, svábbogarak, poloskák. Savanyú szagú, áporodott levegő, örület, alkohol, drogok.

¹³ William Burroughs Brion Gysin javaslatára vette fel 1997-ben a kapcsolatot a SPIONS akkor már a kanadai Montrealban, Helmut Spiell fedőnéven kémkedő frontemberével, s miután elolvasta néhány fejezetét, vállalta a frontember *THE BOOK of Reconstruction* (A rekonstrukció könyve) című, akkorra már több mint 70 ezer oldalra duzzadt, történetünket elmondó könyve kiadását. Ahogy korábban írtam, Burroughs rövidesen meghalt, a könyv kiadására nem került sor, az évtizedek óta tartó sikertelen kiadási kísérletekbe belefáradt frontember Burroughs haláláról értesülve rituálisan elégette a kéziratot.

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Homage á Ian Sommerville & William S. Burroughs, 2013, digitális kollázs

kizárta a hivatalos szürrealizmusból a hatalmi tébolytól szenvedő Breton.

De őt nem lehet a szürrealizmusból kizárni, „A szürrealizmus én vagyok!”, nyilatkozta Dalí.

Gysin hamarosan léleekben is eltávolodott a szürrealizmustól és folytatta útját saját labirintusaiban. Elsősorban vizuális művészek tartotta magát. Első érett munkái az 1950-es években született, a japán és az arab kalligráfia – mindkét írásművészetet (és a japán nyelvet) éveig tanulta – inspirálta, Cy Twombly és Mark Tobey későbbi műveihez hasonlító festmények voltak. Marokkóba a már régebben ott élő, ugyancsak a beat-mozgalom elindítói közé tartozó Paul Bowles amerikai író, zeneszerző, zenetudós meghívására érkezett, s egy ideig az ő Tangier-i házában lakott, ahol Ginsberg az *Üvöltést*, Burroughs a *Meztelen Ebédet* írta. 1954-ben, Bowles anyagi támogatásával éttermet (*The 1001 Nights*) nyitott a marokkói fővárosban. 1956-ban, az étterem egyik falának bontása során összekert pergamenre írt, arab nyelvű átkot fedezett fel. A hálózatba rendezett, nagy gondal írt arab betűk, a mágia és a matematikai merevség egymást kiegészítő összecsengése készítette első kalligrafikus festményei elkészítésére. Íróként ott vette fel a fonalat, ahol a szürrealisták elejtették. Készített képverseket, szavakból összeállított festményeket és szövegek inspirálta rajzokat. 1959-ben egy újságcikket darabokra vágott és a szavakat, mondatokat véletlenszerűen újrendezte (korábban a dadaisták és a szürrealisták is kísérleteztek ezzel a módszerrel). Így fedezte fel a *cut-up* (szétvágásos) technikát, amelyet Burroughs alkalmazott nagy sikerrel saját narratívájában,¹⁴ majd később David Bowie a dalszövegeiben.¹⁵ Az 1960-as évektől számítógépek segítségével *randomizálta*, „véletlensíttette” szövegeit és képeit. Gysin, Paul Bowlessel közösen folytatott kutatásai révén a marokkói *szufi* zene szakértőjévé vált. Ő kalauzolta 1968-ban Brian Jonest (1942–1969), a The Rolling Stones gitáros-zeneszerzőjét a Joujouka nevű faluban végzett zenekutatásai során. Nemcsak hangfelvételeket készített,

¹⁴ Burroughs ezzel a technikával szerkesztette össze első híressé vált, az amerikai irodalmat forradalmasító regényét, a Tangier-ben, Paul Bowles házában elkezdett *Meztelen ebédet* (*Naked Lunch*, 1959, Párizs, Olympia Press; 1962, New York, Grove Press).

¹⁵ Gysin felfedezését nem ismerve, az 1970-es évek elején kezdtem el saját cut up verseimet írni. 2012-től copy/paste technikával, a legnépszerűbb Internetes portálok címeiből komponálok új minőséget (l. *CutUp Sample* című illusztráció)

hanem fotókat, rajzokat és festményeket is a szufi zenészekről és a sivatag arabjairól, tájairól. Ő volt az első hangköltők egyike. Kezdetben magnetofonra vette fel zajokból és beszélt, énekelte szövegekből összeálló hang-költeményeit.¹⁶ Az 1960-as évektől kezdve számítógépes programokkal manipulálta a hangfelvételeket, illetve készítette el azok grafikai megfelelőit.¹⁷ Legismertebb „képzőművészeti” (milyen használhatatlanná vált ez a szó a kortárs művészetek egyébként is felesleges kategorizálásához!) munkáját, a *Dream Machine*-t (*Álomgép*) 1961-ben, Ian Sommerville (1940–1976) elektrotechnikussal és számítógépprogramozóval, William Burroughs szeretőjével és „rendszer-tanácsadóival” kollaborálva¹⁸ építette.¹⁹ „Az első művészeti objekt, amelyet csukott szemmel kell nézni” 8–16 Hz frekvenciájú *alfa hullámokat* (ilyen frekvenciájú elektromos rezgések keletkeznek nyugalmi állapotban az agyban) vetít a csukott szemhéjakra. A pulzáló fény stimulálja a látóidegeket, s rajtuk keresztül az agysejteket, *hypnagogikus* (az ébrenlét és az alvás közötti), álomszerű élményeket produkáló állapotba transzponálva a vizuális ingerekre fogékonyakat. Gysin és Burroughs sokat kísérletezett a géppel, amely Gysint képek festésére, Burroughs-t hallucinációs szövegek írására inspirálta. „Brion Gysin volt az egyetlen ember, akit valaha is tiszteltem”, írta közös könyvük, *Az ember a seholból: Ostromolni a felvilágosodás citadelláit William Burroughs-al és Brion Gysinnel* előszavában Burroughs.²⁰

35 évvel ezelőtt, Párizsba érkezésem idején már erősen foglalkoztattak az akkor még újdonságnak számító számítógépek adta lehetőségei. Egyik fő kutatási területem a *történelmi geometria*, a vallási és politikai szimbólumok geometriájának vizsgálata volt, ideális terület a számítástechnika alkalmazására. Brion Gysintől sokat tanultam a számítógépes programok használatáról a művészetben. Sajnos munkatársa, az informatikus zseni Ian Sommerville két évvel korábban, autóbalesetben meghalt, így vele nem konzultálhattam, Gysintől hallottam

16 L. Brion Gysin: *Pistol Poem* (a ritmusra vágott pisztolylövés és saját hangja összefűzésével készített akusztikus költeményt a művész a BBC felkérésére, 1960-ban rögzítette): <http://www.youtube.com/watch?v=oN8hwjfsqTk>

17 Ezen a *Brion Gysin at Work (Brion Gysin munkában)* című, a Network21 program03 angol közszolgálati tévéműsor számára készített, ritka videofelvételen (további felvételek a www.network21tv.co.uk címen található) Brion Gysin munka közben láthatjuk: http://www.youtube.com/watch?v=HRhC13wglk6&feature=PlayList&p=7D4259FC24C1E3516playnext_&from=PL6playnext=1&index=20

18 Ugyancsak Sommerville írta meg a programot, amelynek segítségével Gysin randomizálta cut-up szövegeit és képeit.

19 Tudomásom szerint Gysin *Álomgépét* legutóbb 2008 októberében mutatta be a londoni October Gallery: <http://www.youtube.com/watch?v=fe57yuW4hFo&feature=related>
20 Burroughs, William. „Introduction.”, *Man from Nowhere: Storming the Citadels of Enlightenment with William Burroughs and Brion Gysin*. Ambrose, Joe, Frank Rynne, Terry Wilson. Dublin: Sublimin, 1992

először úttörő munkáiról. Sommerville és Burroughs az 1960-as évek elején készítette az *Álmok ezüst füstje*²¹ című, sok későbbi művészt inspiráló audio-művet, amely az 1965-ben született *K-g csatázott a földön kívüli tudat-képernyőkkel*²² (a „K-g” – canine – kutyát jelent, NL megjegyzése) alapja lett. 1966-ban Paul McCartney kérésére szalagos magnetofonokat installált Ringo Starr londoni lakásába (34 Montagu Square, Marylebone), amelyeken Burroughs felolvasásait rögzítették. Sommerville, Gysin és Burroughs kollaborációjából született az 1973-ban publikált *Engedd be az egereket* című könyv.²³ „A költők feladata a szavak felszabadítása lenne, nem frázisokba láncolásuk. Ki mondta a költőknek, hogy gondolkodniuk kellene? A költők azért vannak, hogy énekeljenek, és hogy énekeltessek a szavakat.”, írta Gysin a könyvben. William Burroughs *Az edukációm: Álmok könyve* című, regénye²⁴ barátaival, Ian Sommerville-el, Allen Ginsberggel és Brion Gysinnek folytatott beszélgetésekről, a macskáiról, hogyan próbál szexhez, drogokhoz (például a titokzatos *Jade*, vagy a *Bogolomets Emberek Elleni Szérum 125*²⁵) és ételhez jutni, a marokkói Tangierhez, Londonhoz, Párizshoz és más városokhoz egyaránt hasonló Halottak Földjéről, és a hol erotikus, hol horrorisztikus álmairól szól, köztük azokról, amelyekben szerelméről, Ian Sommerville-ről álmódott. Gysin Marokkóban ismerkedett meg az első modernista művészek (Cézanne, Matisse, Picasso, Renoir, Manet, Gauguin, Toulouse-Lautrec és társaik) műveit párizsi szalonjában (27 Rue de Fleurus) kiállító Gertrude Stein (1874–1946) amerikai írónővel és élettársával, Alice B. Toklas-szal (1877–1967). Kevesen tudják, hogy a hasis sütemény Alice B. Toklas 1954-ben kiadott szakácskönyvében található receptjét (*Alice B. Toklas brownies*) Bryon Gysin írta, és a viccként írt recept azért kerülhetett be az óriási sikerű, számtalan kiadásban megjelent szakácskönyvbe, mert Toklasnak fogalma sem volt arról, hogy mi a „Bölcsesség fűvének” is nevezett marihuána, és annak gyantája, a hasis. A hasisolajban pácolt cigaretta, amellyel az akkor 62 éves, de korát meghazudtolóan friss és fiatalos Gysin első találkozásunk során, a Luxembourg kertben megkínált, a legnehezebb tudatmódosító varázsszer volt, amit addig kipróbáltam. Hazavitt a szabadok Mennyoországa és otthagytott.

1978 júliusában Robert Filliou, Brion Gysin, az engem parányi lakásába befogadó Valerie Goodman és a Liberation nevű, az első SPIONS interjúkat készítő, akkor még nagyon radikális lap újságírója, Rémy Kolpa Kopoul²⁶ közvetítésével punkzenészekkel ismerkedtünk, hogy összeálljon az együttes. Közben a SPIONS frontembere szemét súlyos betegség támadta meg, gyakorlatilag elveszítette a látását. Egy ismerős orvos nagylelkűen megvizsgálta ugyan és megállapította a ritka kórt, de a kezelésére nem vállalkozott, mert a frontembernek se biztosítása, se pénze nem volt. A francia egészségügyi rendszert jól ismerő punk barátaink javaslatára azt a megoldást választottuk, hogy elfuvaroztam a beteget egy szemklinikára, ahol diagnosztizálták, és rögtön beinjektózták a pupilláját, majd amikor az egészségügyi kártya bemutatására vagy fizetésre került volna sor, támogatással kifutott a klinikáról, beugrottunk a közelben parkoló, egyre rozogább Zsigulimba és elporzotunk. Minden héten más szemklinikát látogatunk meg ezzel a módszerrel. Az orvosok mindenütt azt tanácsolták a betegnek, hogy kerülje a napfényt, tartózkodjon elsötétített szobában, amíg meg nem gyógyul. Ezért csak éjszakánként, akkor is sötét szemüveget viselve hagyta el a Mexikóban turnézó Allan Daré színészbarátomtól kölcsönzött lakást. Megtanult bekötött szemmel írni, és a rádiót hallgatva tanult franciául.

(Folytatása következik)

21 Ian Sommerville – William Burroughs: *Silver Smoke of Dreams*
<http://www.youtube.com/watch?v=7Y94xOrJL6c>

22 Ian Sommerville – William Burroughs: *K-g Was in Combat with the Alien Mind-Screens*
<http://www.youtube.com/watch?v=2Zhnk6vxYDM>

23 Ian Sommerville – Brion Gysin – William Burroughs: *Let The Mice In* (1973, New York, Something Else Press)

24 William Burroughs: *My Education: A Book of Dreams* (1995, New York, Viking Press)

25 Bogomolets Anti-Human Serum 125

26 Ma ismert DJ, zene-produser és rádiós műsorvezető, a párizsi Radio Nova munkatársa
<http://www.youtube.com/watch?v=j949WFiUWrA>